

P E N T E C O S T E S

SOLEMNIA

PI E C E L E B R A N D A

C I V I B V S

I N D I C I T

A C A D E M I A I E N E N S I S .

*Annexum est EPHMETPON ad commentarium criticum in graecum
Matthaei textum.*

I E N A E

T Y P I S G O E P F F E R D T I I

M D C C C I .

DEI GRATIA

CAROLVS AVGVSTVS

DVX SAXONIAE IVLIACI CLIVIAE MONTIVM ANGARIAE ET GVESTPHALIAE LAND-
GRAVIVS THVRINGIAE MARCHIO MISNIAE COMES PRINCIPIS DIGNITATE
HENNEBERGAE COMES MARCAE ET RAVENSBERGAE DYNASTA
RAVENSTEINII REL.

RECTOR ACADEMIAE IENENSIS MAGNIFICENTISSIMVS

S. D.

CIVIBVS.

Naturam humanam, omnium temporum experientia edocti, ita comparatam esse scimus, ut beneficia, quantumvis insignia ac vere immortalia, oblivioni a plerisque mox tradantur, nisi imbecillitati humanae subveniatur publicis qualibuscunque institutis, quorum ope animus ad egregiorum benefactorum memoriam revocari queat. Laudabili huic consilio inde ab antiquissimis temporibus apud omnes populos inservierunt potissimum festorum dierum, definito tempore recurrentium, solemnia. Itaque pii majores quoque sapienter et ad rem accommodatissime instituerunt, ut beneficia summa, quibus Deus humanum genus per Christum ejusque doctrinam beavit, quotannis publice praesentis temporibus celebrarentur. Cum igitur Pentecoste, quae recolendae primorum doctrinae salutaris praeconum inaugurationi destinata est, iterum instet, admonendos Vos esse putavimus, *Cives Carissimi*, ut hosce dies sancte pieque, ut decet tam beneficae religionis alumnos, transigatis.

P. P. ipso Pentecostes die MDCCCI.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Α Δ

COMMENTARIUM CRITICUM IN MATTHAEI TEXTVM.

In critico commentariolo, quem in graecum Matthaei textum conscripsimus, desiderarunt Viri docti nonnulli qualecunque iudicium nostrum super primi ac secundi capitis Evangelii istius authentia. Propositum quidem nobis tantummodo fuerat, in singulorum locorum lectiones, a vulgo receptis discrepantes, curatius inquirere, et ad libros Novi Testamenti a mendis, librariorum sive negligentia sive temeritate invecis, repurgandos symbolam nostram conferre, textusque a nobis aliter ac, ut speramus, rectius quam in vulgaribus editionibus constituti causas et rationes sic exponere, ut partim Viri harum rerum periti in negotio tam gravi ac arduo ea qua par est religione ac circumspeditione versari nos intelligerent, partim etiam tirones haberent, in quo excutiendo et diligenter perpendendo vires suas exercere et subtiliter de rebus criticis iudicandi facultatem ipso usu et saepe repetita canonum criticorum applicatione comparare sibi possent. Ab hoc vero consilio nostro istae de pericoparum verborum authentia, origine et oeconomia disquisitiones, quippe quae ad aliud crisco genus, aliis legibus regendum, pertinent, paullo remotiores esse visae nobis fuerant. Attamen, ut Virorum doctorum monitis obtemperemus, nec tergiversari ac sententiam nostram dissimulare velle existimemur, de causa ista dudum controversa quid nobis videatur, ingenue exponemus, verum, ut fas est in *παρρησία*, paucissimis.

1. *Testimonia* veterum, quibus duo priora Matthaei capita dubia reddi queant, proferri possunt prorsus nulla. Leguntur ista capita in codicibus graecis, nisi manifesto mutili sint et laceri, omnino omnibus et in versionibus vetustis, quas quidem integras habemus, cunctis; nec ullum repertum adhuc fuit vestigium, quod proderet, in ulla istarum versionum pericopam hanc serius et ab alio interprete fuisse adjectam. Scio quidem, viris doctis nonnullis persuasum esse, in codice graeco Ebneriano seu Eschenbachiano, qui inter Wettstenianos est centesimus quintus, deesse caput Matthaei primum, textumque incipere capitis secundi

cundi commate primo, a verbis: Τοῦ δε Ἰησοῦ γεννηθέντος. Sed nisi me omnia fallunt, primum caput in hoc libro, aequè ac in caeteris omnibus, omnino extat. Nec Schoenlebenius, qui singulari libello, Norimbergae 1738. excuso, notitiam hujus codicis dedit, genealogiam et narrationem de graviditate et partu Mariae abesse, *textumque* a verbis: Τοῦ δε Ἰησοῦ γεννηθέντος inchoare testatur, sed pag. 17. „primum, inquit, caput A. his verbis incipit: Τοῦ δε Ἰησοῦ γεννηθέντος.“ Recte! Sed hoc neutiquam Ebneriano libro proprium est, aut singulare, licet ipsi etiam Schoenlebenio fortasse visum ita fuerit; addit enim: „observavit Bengelius in sua editione, nullum hebraicum Matthaei codicem habuisse genealogiam, vel omnino duo capita prima;“ e quibus verbis apparet, putasse Schoenlebenium, istam capitum dispositionem, quam ex Ebneriano codice notaverat, non esse nullius momenti ad dirimendam de genealogiae authenticæ litem. Sed erravit vir doctus, aut saltem verborum suorum ambiguitate alios in errorem perduxit. Qui enim manuscriptos Novi Testamenti codices complures tractavit, vel Stephanicam adeo Millianamve editionem curiosius perlustravit, non nesciet, in omnibus Novi Testamenti libris primam pericopam, a qua liber quisque orditur, negligi nec numerari in capitum apud Graecos usitatorum seu κεφαλαιων recensu. Sic in omnibus, quotquot κεφαλαιων notatione et τιτλοις instructi sunt, codicibus, Matthaei κεφαλαιον A seu primum inscribitur περι των μαγων, et incipit Matth. 2, 1. Similiter Marci κεφ. A, titulum prae se ferens, περι του δαιμονιζομενου, inchoat Marc. 1, 29. et Joannis κεφ. A. περι τοῦ ἐν κανα γαμου, orditur a Jo. 2, 1. Quin in epistolis quoque plerisque eadem est των κεφαλαιων ratio. Primum v. c. epistolae ad Romanos κεφαλαιον incipit Rom. 1, 18. Tam singularis numerandorum των κεφαλαιων modi causam repetendam censemus e sectionum istarum origine. Primum enim singulis libri cujusque pericopis grandioribus lemma, argumentum paucis verbis exponens, praefigebatur aut in ora sive superiore sive inferiore adponebatur; quae lemmata (seu τιτλοι) deinceps e codicum marginibus collecta et in catalogum redacta numerisque distincta fuerunt, velut in Matthaeo: I. περι των μαγων. II. περι των αναιρεθεντων παιδιων. III. πρωτος Ἰωαννης ἐκηρυξε βασιλειαν ουρανων. IV. περι της διδασκαλιας του Χριστου. V. περι των μακαρισμων (quod capitulum totam orationem in monte habitam complectitur.) VI. περι του λεπτρου, et sic porro. Atqui libri cujusque initium generali inscriptione (v. c. Ευαγγελιον κατα Ματθαιον, seu Προς Ῥωμαιους ἐπιστολη) instructum jam fuit. Hinc speciali lemmati in primo libri cujusdam folio vix locus satis conveniens relictus esse putabatur. Atque sic accidisse videtur, ut primae libri cujusque particulae in enumerandis κεφαλαιοις mentio fieret nulla. Ex quibus omnibus patet, Novi Testamenti librorum paene omnium initia fore rescanda, si eam sacri contextus partem, quae primum κεφαλαιον antecedit, in νοθειας suspicionem adducere fas esset.

Nec major vis ad dubiam reddendam saltem genealogiam inest latinis codicibus, ad quos nimis cupide provocavit praecipuus authenticæ duorum primorum capitum oppugnator, Io. Williams, in a free enquiry into the authenticity of the first and second chapters of St. Matthew's gospel. Edit. 2. Lond. 1789. Nullus repertus adhuc fuit codex latinus, in quo Matthaei Evangelium tertio demum capite a verbis: Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγινεταὶ Ἰωαννης ὁ βαπτιστής κηρυσ-

συν κ. τ. ε. inciperet. Harlejanus quidem, numero 1775 insignitus, qui sexto aut septimo seculo scriptus esse putatur ad commatis 17 finem haec habet adposita: *Genealogia hucusque*. INCIPIT EVANGELIUM SECUNDUM MATTHAEVM. Verum haec non ipsius librarii calamo textui interposita, sed in margine ab *alia recentiore* manu adjecta sunt. Alii latini codices, seculo 10. 11 aut 12, in Hibernia fere, exarati, genealogiam a Matthaei narratione avellunt, eamque prologis commati 18 praemissis anteponunt. Sed hi libri non solum aliorum latinorum multo antiquiorum et praestantiorum auctoritate, verum graecorum etiam, quotquot examinati adhuc fuere, syriacorum, copticorum aliorumque codicum unanimi consensu confutantur, nec quidquam probant nisi hoc: fuisse medio aevo nonnullos, qui genealogiam non ipsius Evangelii (h. e. narrationis a Matthaeo elaboratae) partem, sed velut appendicem seu potius prologum esse opinarentur. Quae obscurorum hominum opinio qualiscunque, ad sola septendecim priora capituli primi commata spectans, neutiquam eo valet, ut de reliqua primi capituli parte et de secundi capituli authentia vel minimum injicere nobis scrupulum queat; immo ne genealogiam quidem *spuriam* esse supponit, sed separatim duntaxat et ab Evangelii corpore sejunctam servari vult, quippe quam Matthaeus ipse non concinnaverit, sed aliunde acceptam suo de rebus ad Christum pertinentibus commentario praefigendam censuerit.

II. E veterum scriptorum de Evangelio secundum Hebraeos et de Nazarenorum Ebionitarumve Evangeliiis relationibus argumenta adversus primorum Matthaei capituli authenticam petere fas non est, donec longe quam adhuc quidem factum est explicatius et certius doceatur, non solum abfuisse primitus ab istis libellis cum genealogiam tum nativitatis Christi historiam, (quod de solo Ebionitarum Evangelio idoneis testimoniis evictum esse videtur,) verum tam propinquo etiam cognationis gradu apocrypha ista Evangelia attingere commentarium Matthaei, ut probabili ratione colligi queat, quae in istis libellis praetermissa essent, in nostro quoque Evangelio lecta primitus neutiquam fuisse.

III. Nec Virorum quorundam doctorum conjecturae de hebraico seu aramaeo quodam Evangelio, e quo tanquam e communi fonte nostra Matthaei, Marci et Lucae Evangelia derivata fuerint, ita comparatae sunt, ut ad decidendam de primo et secundo Matthaei capite controversiam adhiberi rite possint. Multis enim de causis dubitare licet, utrum consensus trium illorum Evangelistarum e tali repetendus sit fonte communi, qualem istud primitivum Evangelium (*Urevangelium*) fuisse fingunt. Ac si vel maxime hujusmodi Evangelium olim extitisse concederemus, et praeterea largiremur, abfuisse ab eo cum genealogiam tum reliquam de partu Virginis et magorum adventu narrationem, minime tamen effici inde posset, bina ista capita ab alio quam ab ipso Evangelii nostri auctore adjecta postmodum fuisse. Si enim alius hoc additamento primitivum Evangelium amplificare potuit, quidni Matthaeo idem licuerit?

IV. Neque e Marci silentio de rebus omnibus, quae duobus illis capitibus continentur, consequitur, ab eo Matthaei exemplari, quo Marcus usus est, abfuisse, quaecunque intacta hic reliquit. Etsi enim persuasi sumus, Marcum in conscribendo suo Evangelio diligenter con-

confuluisse Matthaei commentarium, et permulta ex eo in suum libellum transfudisse, negamus tamen, Matthaei epitomatores eum esse, aut id egisse, ut quicquid Matthaeus uberius narrasset, in compendium ipse redigeret. Proprio enim iudicio gnauiter usus, e Matthaei et Lucae Evangeliiis ea tantum decerpfit, quae suis lectoribus suoque consilio convenientissima esse arbitraretur; caetera, quamquam obvia et velut parata, consulto praetermisit.

V. Difficultates nec paucas neque exiguas in istis capitibus occurrere, ultro fate-mur. Sed si pluribus adeo et multo gravioribus narratio premeretur difficultatibus, te-mere tamen inde concluderes, Matthaeo auctori eam non esse tribuendam. Nihil enim continet, quod Matthaeus scribere non *potuerit*. Fideliter autem de rebus, sexaginta cir-citer annis ante gestis quam scripto consignarentur, retulit relata ab hominibus, utcumque narrantibus, quae ante plura fortasse lustra ab aliis acceperant. Quapropter interpret peritus et sagax e tricis plerisque nullo negotio se expediet, dummodo animum sedulo advertat ad fontes, e quibus quaevis narrationis particula hauriri potuerit aut debuerit. Sic v. c. quae de stella perhibentur, aliunde innotescere non potuerant, quam e magorum, hominum pio-rum quidem at caeteroqui ignotorum, relatione, satis forsitan obscura ac confusa, quae per varias ambages ad Matthaei demum aures pervenit. Nec aliam Iosephi genealogiam libello suo inferere potuit, quam suppeditatam a viri illius cognatis. Et sic in caeteris etiam. Matthaeus enim his, quae tempore nativitatis Christi evenerant, non interfuerat ipse, nec ex eorum qui interfuissent ore rescire ea facile potuit. Quare mirum videri debet nemini, si *haec* historiae ab ipso conscriptae pars obscuritate quadam laboret.

VI. Cum igitur parum roboris insit argumentis omnibus, adversus duorum istorum capitum authenticam prolatis, genuina ea esse censemus, ipsaque inde ab initio, cum primum in publicam lucem emitteretur Matthaei Evangelium, huic adhaesisse ac in autographo seu archetypo jam extitisse, nulli dubitamus.

VII. Itaque restat tantum, ut inquiramus, utrum Matthaeus ipse sciscitando extestium fide dignorum ore collegerit narrata in his capitibus, eaque in hanc formam redegerit, an po-tius totam nativitatis Christi historiolum, prout eam hodie legimus, ab alio in literas jam relatum repererit, dignamque judicavit, quam suo Evangelio praemitteret. Posterius viris doctis placuit haud paucis. Cum autem de duobus etiam Lucae capitibus prioribus similis quaestio exorta sit, de his paucula praemittere licebit dicendis de Matthaeo. Quodsi enim probabili conjectura eo deducamur, ut Lucam verum istorum capitum auctorem esse intelli-gamus, vix erit, cur de Matthaeo secus ac de Luca sentiendum esse statuamus.

Duabus potissimum rebus narrationes, quae Lucam auctorem habent, ab aliorum ejusdem generis historicorum res gestas exponendi ratione differunt: primo, percrebra *ap-paritionum angelicarum* commemoratione, deinde, *oratiunculis*, narrationis filo intertextis, diligenter elaboratis et ad uniuscujusque, quem loquentem auctor inducit, personam mira sagacitate accommodatis. Quantopere angelos in scenam producere Lucas amet, constat ex Evang. 22, 43. Act. 1, 11. 5, 19. 8, 26. 10, 3. 12, 7. 12, 23. 27, 25. Oratiuncularum autem exempla in Actibus Apostolorum occurrunt quamplurima, nimirum Petri, cap. 1, 15. 2, 14.

3. 12. 4. 8. 10. 34. 11. 4. 15. 7. Stephani, cap. 7. 2. Jacobi, cap. 15. 13. item 21. 20. Pauli, cap. 13. 16. 17. 22. 20. 18. 22. 1. 24. 10. 26. 1. ecclesiae hierosolymitanae, cap. 4. 24. Gamalielis, cap. 5. 34. Festi, cap. 25. 24. Tertulli adeo, cap. 24. 2. et *ῥαυματωσ* ephesini, cap. 19. 35. Atqui utraque ista nota velut characteristica primo etiam ac secundo Evangelii capiti manifeste est impressa, ubi *angeli* apparuisse perhibentur Zachariae, cap. 1. 11. Mariae, comm. 26. et pastoribus bethlehemiticis cap. 2. 9. *Oratiunculae* autem, his quae in Actis Apostolorum leguntur, si conformationem earum universam et structurae artificium spectes, valde similes, eventuum enarrationi crebro interponuntur. Hujus generis declamatiunculas capitum illorum auctor attribuit Mariae, cap. 1. 46. Zachariae, vl. 67. Symeoni, cap. 2. 29 et 34. immo Gabrieli etiam, cap. 1. 13. aliisque angelis cap. 2. 10. Quae omnia cum prorsus Lucae ingenium redoleant et mirifice cum iis, quae de viri hujus sentiendi, cogitandi historiamque tractandi ratione aliunde cognita habemus, conveniant, capita ista omnino ab ipso elaborata, non aliunde arcessita esse, arbitramur.

Jam ad bina Matthaei capita quod attinet, etsi in iis minus forsitan luculenter quam in Lucae narratione auctoris vestigia se prodant, insunt tamen ipsis quoque indicia nonnulla, quae tantum sane valent, ut eundem auctorem et haec capita et reliquam Evangelii partem exarasse, facilius nobis persuaderi patiamur, nec contrariae sententiae assensum praebeamus, donec ad eam stabiliendam ac vindicandam testimonia aut argumenta proferantur, iis quae supra examinavimus multo firmitiora. Nempe cuique, bina illa capita (in quibus nec angeli vigilantibus apparent, nec declamando animi sui sensa homines in scenam quasi producti cura lectoribus communicant,) intenta mentis acie perscrutanti, ultro in oculos incurret, auctorem cum oraculorum prophetorum crebris allegationibus et ad Jesum Messiam adplicationibus qualibuscunque vehementer delectatum fuisse, (cap. 1. 22. cap. 2. 5. 15. 17. 23.) tum eam alte menti infixam habuisse opinionem, per somnium, κατ' ὄναρ, (cap. 1. 20. cap. 2. 12. 13. 19. 22.) homines frequenter a provido Numine, quid facere quidve cavere debeant, admoneri. Utrumque hoc indicium optime in Matthaeum Evangelistam quadrat. Hic enim, ut inter omnes constat, multo quam caeteri Evangeliorum auctores saepius ad veterum vatum carmina provocavit, eaque de Christi sive fatis sive rebus gestis utcumque, pro hermeneutices istius aevi conditione, interpretatus est. Sed et frequentes *ῥαυματισμοὶ κατ' ὄναρ* Matthaeo apprimè convenire videntur. Hic sane solus in passionis Dominicae historia (Matth. 27. 19.) refert, Pilati uxorem marito, jamjam capitalem in Jesum sententiam e tribunali laturo, nuntiari curasse, multa se hujus infontis hominis causa hac ipsa nocte perpessam esse KAT' ONAP. Quod vocabulum, a nullo alio Novi Testamenti scriptore usurpatum, nec in septuagintavirali versione uspiam occurrens, apud solum Matthaeum, et quidem sexies, legitur.

At dissimulare hic non licet, fuisse, qui hunc ipsum quoque Matthaei locum de praesidis romani conjugis, tamen in omnibus codicibus manuscriptis et versionibus veteribus absque ulla notabili varietate legatur, *νοθείας* suspectum reddere studerent *). Sed rationibus utuntur,

ad

*) Eichhorniani Repertorii, biblicae et orientali literaturae inservientis, tom. 9. pag. 139. et 153.

ad obtinendum id quod volunt nequiquam, sufficientibus. Observavit quidem Origenes *), Celsum mentionem non iniecisse somnii, quo ad intercedendum apud maritum suum pro infante captivo permota fuerit foemina illa. Sed permultae hujus silentii causae excogitari facile possunt. Origenes sane consulto testimonium nobilis matronae de Christi innocentia celasse (ἐκὼν παρεπεμψατο) conjecit adversarium Christianorum insensissimum. — Praeterea haud negamus, contextam orationem aptius cohaerere, si versiculus ille 19, qui narrationis filum quodammodo disrumpit, juguletur atque extrudatur. Ulro potius largimur, magis congruo loco collocari potuisse narrationem de somnio, nempe ante versum 15 vel post comma 23. Verum tamen duplici modo defendi potest ordo, quem Matthaeus tenuit. Primo enim non videmus quid obstat, quominus nuntii ab uxore missi hoc ipso temporis momento, quod narrationis ordo supponit, advenisse credantur; quo admissio, Matthaeus, chronologicam rerum gestarum seriem religiose servans, immerito vituperaretur. Deinde vero comma 18 occasionem etiam praebere Matthaeo potuit, commemorandae hoc ipso loco historiulae de somnio foeminae. Scilicet versu 18 monuerat Evangelista, Pilatum probe cognitum ac compertum habuisse, accusatum esse Jesum unice διὰ φθόνον τῶν ἰουδαίων. Atque huic *matriti* iudicio de Christo, satis honorifico, commode addi posse putavit, hominis quoque *conjugem* de innocentia Jesu fuisse persuasam. — Tandem insitias ire nolumus, narrationem de somnio posse primo obtutu incredibilem videri et fabulosam; sed re curatius expensa, nihil ei inesse deprehendemus, quod vero sit dissimile aut repugnans. Nam sumere omnino licet, praesidis conjugi non prorsus ignotum esse potuisse virum, qui dudum per omnium ora ferretur, cujus prodigiosa facta ad Herodis quoque aures pervenisse scimus, et qui nuperrime, numerosa comitante caterva, triumphali paene pompa urbem ingressus esset. Nec absona est conjectura, audivisse eam de Synedrii (quod multis de causis praesidis conjugi exosum esse poterat) capitali in istum virum odio et de nefandis machinationibus, quibus Judaeorum procures judicem paene invitum eo abripere vellent, ut mortis sententiam in hominem innocentem pronuntiaret. Quid igitur? si callida mulier somnium confinxit ominosum, ut hoc praetextu apud maritum, quem in vicino λιθοστράτω importunis Judaeorum clamoribus obtundi rescivisset, pro Jesu deprecaretur, judicemque admoneret, ut ea qua pollebat auctoritate uteretur ad coercendos homines sanguinem innocui viri sitientes. Quin, ne opus quidem est, ut confictum fuisse somnium statuamus. Vere de periculis Jesu imminuentibus somnare potuit foemina. Nam procul omni dubio audiverat praecedente jam noctem illam vespere, quasnam technas adversus prophetam Nazaretanum struerent Judaeorum procures. Profecto enim inscio praeside, tum in urbe praesente, fieri non potuit, ut extra urbis portas militaris manus ablegaretur, quae Jesum comprehenderet vinctumque adduceret. Si enim romanos milites adhibitos fuisse existimes, ultro patet, his, sine praesidis praescitu, Synedrii iussa exequi haud licuisse. Sin vero σπειραν et Χιλιάρχον, qui

*) Libro 2 contra Celsum, Opp. tom. 1. pag. 415.

qui una cum sacerdotum *ὑπηρέταις* Jesum adorti sunt. Jo. 18, 3. 12. de Levitarum, excubias quotidie in templi atriis agentium, cohorte et de *στρατηγῶν τοῦ ἱεροῦ* interpretari malis, tamen nisi in rei militaris constitutione hospes plane sis, concedes, ne horum quidem ex urbe in agrum excursionem latere praesidem in urbe degentem potuisse. Quodsi vero Judaeorum adversus Jesum consilia sanguinolenta praesidi vespere jam patefacta fuerant, hujus conjugem insequente nocte eadem de re somniasse, quis valde miretur, aut narrationem de tali somnio fidem superare, nec a Matthaeo in literas referri potuisse, putes?

Caeterum, ut e diverticulo ad propositam nobis de primis Matthaei capitibus quaestionem revertamur, utrumque Evangelistam, Matth. 1 et Luc. 3, genealogiam ita commentariis suis adjecisse, prout eam e domesticis forinisiis cognatorum Iosephi aut Mariae accepisset, ac consequenter errores, si qui forte in adornanda a terutra tabula genealogica commissi esse videantur, non Matthaeo aut Lucae, sed ignotis harum *βιβλῶν γενεσεως Ἰησοῦ* auctoribus imputandos esse, jam quidem supra innuimus. Addere autem hic juvabit, tantum abesse, ut difficultates e genealogiarum dissenso exortae, alterutrius authenticam suspectam reddere queant, ut potius haec ipsa *ἐναντιοφάνεια* novum argumentum ad vindicandam utramque suppeditare possit. Nimirum inde a primis seculis in conciliandis genealogiis tantopere dissonantibus omni virium intentione elaborarunt Christianorum doctissimi. Non solum Julius Africanus, sed ut ipse testatur *) jam ante eum alii, adeoque secundi saltim seculi scriptores, diversas tentarunt vias, quae exitum ex isto labyrintho pollicerentur tantopere desideratum. Omnes autem in gordio nodo variis adhibitis artibus solvendo misere se torserunt; nemo animum induxit, ense eum dissecare: quod profecto facillimum fuisset ac unicuique ultro in mentem venire et cupide a quoque arripi debuisset, si vel fando audisset, alterutrius genealogiae originem ac authenticam dubiam esse et controversam. Accedit, Clementem alexandrinum **) testari, e vetustiorum presbyterorum (secundi seculi hominum) traditione didicisse se, ea Evangelia, quae Christi genealogias exhibent, quoad scrip-
tionis tempus reliquis esse anteponenda. Ergo utramque genealogiam in Evangeliorum codicibus repererant isti presbyteri. Taceo Celsum, acerrimum Christianorum adversarium, cui prima Matthaei capita non incognita fuisse videntur ***), et Justinum Martyrem aut quemcunque dialogi cum Tryphone auctorem statuere malis, qui prophetica oracula, Matth. 2, 6 et 18 laudata, ad eosdem eventus accommodat et iisdem omnino, quibus apud Matthaeum descripta leguntur, verbis excitat, quamquam in hebraico textu aequae ac in graeca τῶν ὁ translatione utrumque oraculum ab istis allegationibus verbotenus inter se concordantibus admodum discrepet; e quo consensu in dissenso (ut alia indicia mittamus,) liquido apparet, secundum Matthaei caput a dialogi auctore lectum omnino fuisse. Sed volumus Celsi et

Justini

*) Apud Eusebium hist. eccl. L. 1. cap. 7.

**) Apud Euseb. L. 6. cap. 14.

***) Origenis contra Celsum liber 8. Opp. tom. 1. p. 622. et alibi.

Justini testimonium pertinacius urgere, quoniam suspicari (licet non probare) aliquis posset, usurpasse viros istos non Matthaeum nostrum, sed incerti auctoris libellum singularem, nativitatis Jesu historiam complectentem, et postea demum Matthaei Evangelio adjunctum. Nec operam dare lubet excusando patrum, quos apostolicos vocare solent, silentio de iis, quae hisce capitibus continentur; admodum enim exigua est multis de causis istorum scriptorum auctoritas. Tandem neque ad Irenaeum et Tertullianum provocare opus est, cum nemo ignoret, Matthaei codicibus usos eos esse, qui priora etiam Evangelii capita complecterentur.

Jam si omnia, quae partim explicatius exposuimus, partim in transcurso tantum attigimus, mente simul complecti velis, assensum, ut speramus, lubens nobis praebebis, affirmantibus, a) extra omnem dubitationis aleam positum esse, graecum Matthaei Evangelium binis de quibus disputamus capitibus nunquam caruisse; b) validis argumentis evinci non posse, extitisse olim aliud Evangelium, graeci nostri velut fontem, a quo capita ista abfuerint; c) admodum probabile esse, Matthaeum capitum illorum verum fuisse auctorem, excepta tamen genealogia, quam, communicatam ab aliis, libello suo praefigere voluit,